

Попелюшко В.О. Органи розслідування за КПК Франції 1808 року / В.О. Попелюшко // Збірник наукових статей за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні питання реформування правової системи України»], Луцьк, 4-5 червня 2010 р. / уклад. Вознюк Н.І., Климчик Т.Д., Крисюк Ю.П. та ін. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2010. – С. 656-659.

ОРГАНИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА КПК ФРАНЦІЇ 1808 р.

Попелюшко В.О.

Анотація

В статті розглядаються органи розслідування за КПК Франції 1808 року, зокрема, прокуратура, судові слідчі та магістрати і їх процесуальні повноваження.

Ключові слова: розслідування, прокуратура, судові слідчі.

Summary

Article touches upon the problems of investigative bodies, such as prosecution, court investigators and magistrates, and their procedure functions due to the Code of Criminal Procedure of France, 1808.

Key words: investigation, prosecution, court investigators.

Одним з визначних явищ знаменитої кодифікації французького законодавства під егідою Імператора Наполеона було прийняття у 1808 р. Кримінально-процесуального кодексу, який називався Code d'instruction criminelle – Кодекс кримінального розслідування. Цей кодекс зберіг прогресивні завоювання буржуазної революції 1789-1794 рр. щодо судового розгляду кримінальних справ, зокрема, гласність, усність, безпосередність, вільну оцінку доказів, змагальність і навіть суд присяжних, але поновив такі наповнені розшуковим духом форми інквізиційного досудового провадження як таємність, письмовість, відсутність прав у обвинуваченого та будь-яких елементів змагальності [1, 50; 2, 484]. Він розділив французьке кримінальне судочинство, таким чином, на дві послідовні частини: слідство (instruction) і суд (jugement),

кожну з яких заснував на самостійних і одна одній протилежних засадах [3, 361]. Зважаючи на це та підкреслюючи один із основних принципів побудови кримінального процесу – відокремлення функції кримінального переслідування від функції розслідування і вирішення кримінальних справ по суті, французькі процесуалісти (Гарро, Ф.Елі та ін.) назвали таку систему судочинства "змішаною" (le système). Ця система була запозичена з Франції багатьма державами, спочатку континентальної Європи, а пізніше Азії, Африки та Латинської Америки. В самій же Франції у видозміненому вигляді вона функціонує до сих пір.

Наполеонівське законодавство зберегло прийнятий під час революції поділ злочинів на три види: дрібні проступки, проступки середньої тяжкості і тяжкі злочини, а КПК, у цій відповідності визначив підвідомчість перших суду простої поліції в особі мирового судді комуни, других – трибуналу виправної поліції округу у складі трьох суддів, а треті – апеляційному суду департаменту, зокрема, організованому при ньому ассизному суду в складі трьох суддів ("радників") і 12 присяжних засідателів. Завершав судову систему Касаційний суд, єдиний для всієї Франції.

Функцію державного обвинувачення і нагляду за законністю, з широкими повноваженнями з керівництва усіма чинами судової поліції і з дисциплінарним наглядом за судами, було покладено на прокуратуру як на централізовану систему: прокурор республіки при трибуналі, генеральний прокурор при апеляційному суді, генеральний прокурор при Касаційному суді і на чолі – міністр юстиції (член уряду) [2, 476-478].

Функція державного обвинувачення включала в себе і функцію прокурорського кримінального переслідування, оскільки за ст.22 КПК на прокурорів республіки покладалося "дослідження і переслідування усіх проступків, підвідомчих судам виправної поліції та ассизним", а за ст.271КПК на генерального прокурора апеляційного суду – особисто або через помічника "обвинувачувати перед судом будь-яку особу, яка віддана до суду".

Слідчий суддя призначався урядом тимчасово, строком на три роки (з можливістю продовження повноважень ще на три роки) з постійних або навіть

додаткових членів суду виправної поліції, залишаючись дисциплінарно підпорядкованим апеляційному суду й одночасно підпадаючи під дисциплінарне підпорядкування прокурора та набуваючи процесуальних повноважень щодо агентів судової поліції.

Прокурор як керівник судової поліції здійснював керівництво її розшуковою діяльністю. А як орган кримінального переслідування згідно ст.106 КПК у випадках затримання підозрюваного на місці вчинення злочину, а на практиці й в інших випадках, наприклад, в разі звернення до нього господаря помешкання, у якому було вчинено злочин [4,22-25], мав право особисто розпочати розслідування і заарештувати обвинуваченого. Як представник же органу прокурорського нагляду він володів виключною компетенцією щодо порушення обвинувачення перед слідчим суддею і виправним трибуналом.

На практиці ж повноваження прокурора виявилися ширшими. У випадках, коли злочинець не був затриманий на місці вчинення злочину, а отже прокурор не мав права проводити жодних слідчих дій, він для з'ясування необхідності порушення кримінального переслідування проводив через підлеглих агентів судової поліції та жандармерії так зване "офіційне розслідування". В нього входили допити свідків, допит обвинуваченого і обшуки. Але усі складені при цьому протоколи мали значення лише як матеріали "поінформованості" для керівника прокуратури. Пізніше роз'ясненням Касаційного суду прокурору було дозволено збирати у вказаний спосіб матеріали навіть в той час, коли велося досудове слідство. Але при проведенні "офіційного розслідування" не могли застосовуватися примусові заходи: обвинуваченого не можна було примусити до явки на допит, домашні обшуки могли бути проведені лише з дозволу господаря, свідки також не були зобов'язані з'являтися на допит. Умовно термін "офіційне розслідування" можна передати терміном "дідання", схожим з "діданням" згідно російського Статуту кримінального судочинства 1864 р.

У справах про "правопорушення", підсудних суду простої поліції, і про "проступки", підсудних суду виправної поліції, допускалось "прискорене" (сумарне) провадження без проведення досудового (попереднього) слідства.

Розрізнялися два види такого провадження – прямий виклик в суд і негайний виклик обвинуваченого.

Прямий виклик в суд міг бути проведений чинами судової поліції або потерпілим чи цивільним позивачем. Копія виклику вручалася обвинуваченому. Подача в суд такого виклику зобов'язувала суд розглянути справу в призначений строк, який мав бути не менше 24 годин з прибавкою строку, необхідного на шлях. При неявці обвинуваченого він міг бути засуджений заочно. В засіданні суду зачитувалися протоколи, якими засвідчувався факт злочину, заслуховувалися свідки, викликані прокурором і цивільним позивачем. Обвинувачений міг наводити доводи на свій захист. Якщо були допущені свідки з його сторони, вони також вислуховувалися. Але протокол, що посвідчував факт злочину, складений визначеними законом агентами судової поліції, не міг спростовуватися показаннями свідків.

Негайний привід обвинуваченого в суд виправної поліції міг бути здійснений у випадках затримання обвинуваченого на місці злочину. Затриманий доставлявся до прокурора, який його допитував і постановляв про негайне припровадження в суд. Свідки в суд усно викликалися агентами судової поліції і були зобов'язані з'являтися під покарання. Порядок розгляду таких справ являвся публічним і змагальним [2, 495-496; 3, 496-499].

За особистою вимогою Наполеона в Кримінально-процесуальний кодекс була включена ст.10, яка надавала префектам департаментів і префекту парижської поліції, тобто чиновникам адміністративного відомства, не підпорядкованих нагляду вищих органів юстиції, широкі повноваження з прийняття усіх необхідних заходів для встановлення злочинів, проступків і поліцейських правопорушень і для передачі осіб, винних у їх вчиненні, під суд. Вони, зокрема, мали право доручати проведення відповідних слідчих дій підпорядкованим їм агентам поліції. Комісари поліції, мери і їх помічники, а також польові і лісові сторожі у справах про правопорушення (делікти), а останні і у справах про деякі проступки складали протоколи, якими засвідчували наявність проступку або делікту. Деякі з таких протоколів мали безумовно

обов'язкову силу судового доказу. Ці агенти допитували свідків і мали право затримувати обвинувачених та доставляти їх разом з протоколами в розпорядження прокурора.

Дані, зібрані агентами поліції у такий спосіб, служили достатніми підставами для того, щоби прокурор направив відповідну справу в суд виправної чи простої поліції без провадження досудового слідства [2, 475, 485; 5, 8].

Основним суб'єктом досудового розслідування кримінальних справ все ж являвся слідчий суддя – посадова особа, яка формально була незалежна від прокурора і поєднувала в собі функції дослідника фактичних обставин справи, судді і чиновника судової поліції.

КПК в редакції 1808 р. відводив слідчому судді головним чином роль посадової особи, уповноваженої на проведення слідчих дій, спрямованих на з'ясування обставин розслідуваної справи. В цьому плані слідчий суддя являвся процесуально незалежним. Порушення кримінального переслідування і обвинувачення особи не входили в його компетенцію. Слідчий суддя приступав до розслідування справи лише за пропозицією прокурора. В пропозиції коротко вказувалося: суть обвинувачення, місце і час вчинення злочину, обвинувачена особа і докази, зібрані початковим дослідженням.

Приступивши до розслідування справи, слідчий суддя мав право особисто проводити допити, обшуки, виїмки, призначати проведення експертиз і усі інші слідчі дії та доручати їх проведення слідчим агентам. Але запобіжні заходи, в тому числі у вигляді арешту, він обирав сам.

Рішення, які слідчий суддя приймав як суддя, називалися "юрисдикційними постановами", а ті, що він виносив як слідчий – "неюрисдикційними" [6, 19]. Сама ж форма відносин при провадженні розслідування була спрощена з метою скорочення непродуктивної роботи до мінімуму. Наприклад, згода прокурора з слідчим суддею виражалася однією фразою: "прийнято до уваги прокуратурою"; направлення справи прокурору – написом на останньому аркуші провадження: "для офіційного повідомлення п. прокурора"; висновок прокурора про закриття

розслідування обмежувався словами: "обвинувачення не є достатньо встановленим" [3, 367].

По завершенню розслідування справи, в залежності від фактичних та юридичних властивостей його результату, слідчий суддя, після заслуховування висновку прокурора республіки, з дотриманням встановлених законом змісту і форми, виносив постанову про направлення справи або в суд простої поліції, або в суд виправної поліції, які приймали справи до розгляду без особливої процедури віддання обвинуваченого до суду, або ж прокурору республіки, для направлення її прокурору апеляційного суду з метою внесення в обвинувальну камеру.

Обвинувальна камера апеляційного суду за задумом авторів КПК Франції 1808 р. призначалася для здійснення контролю вищою судовою владою над обвинувальною діяльністю прокурора. До її складу входили судді апеляційного суду і діяла вона як один з відділів цього суду.

Прокурор при апеляційному суді, отримавши справу від слідчого судді, доповідав її в 10-ти денний термін камері віддання до суду. Розгляд справи проходив в закритому засіданні. Обвинувачений, його захисник і потерпілий могли тільки подати свої заяви (ст.ст.217-225 КПК). Саме обговорення справи проходило у відсутності прокурора і секретаря за доповіддю одного з членів апеляційного суду. Камера могла повернути справу слідчому судді для провадження додаткового розслідування, а також порушити обвинувачення проти нових осіб. Коли вона вважала справу достатньо з'ясованою, могла направити її, в залежності від тяжкості вчиненого злочину, в суд простої чи виправної поліції. Якщо ж справа вважалася підсудною ассизному суду, то після винесення камерою постанови про віддання обвинуваченого до суду, генеральний прокурор (прокурор при апеляційному суді) зобов'язаний був скласти обвинувальний акт (ст.241 КПК).

Обвинувальний акт поділявся на дві частини: експозе (описова частина) і резюме (заклучна частина). В експозе детально описувались усі обставини злочину з точними вказівками на особу обвинуваченого. В заклучній частині коротко формулювалось обвинувачення у вчиненні певного злочину.

Слід зазначити, що суд присяжних нерідко виправдував обвинувачених. Тому французька практика допускала як протидію виправдовувальній тенденції присяжних можливість зміни підсудності справи при віддані до суду, а саме, інститут корекціоналізації обвинувачення. Прокурор, маючи сумнів із-за індивідуальних особливостей справи про тяжкий злочин в можливості добитися обвинувального вердикту присяжних, міг пом'якшити обвинувачення в тяжкому злочині (підсудному суду ассизів) і направити справу за статтею, яка передбачала менш важкий злочин, в суд виправної поліції [2,487-489]

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. Гартунгъ Н. Исторія уголовного судопроизводства и судоустройства Франции, Англии, Германии и России \ Н. Гартунгъ. – С.-Петербург.: Типографія Э.Арнольда, 1868.

2. Чельцов-Бебутов М.А. Курс уголовного процессуального права: очерки по истории суда в рабовладельческих, феодальных и буржуазных государствах \ М.А. Чельцов-Бебутов. – С.-Пб.: Альфа-Равента, 1995.

3. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства \ И.Я. Фойницкий. – С.-Пб.: Изд-во "Альфа". – Т. II – 1996.

4. Полянский Н.Н. Судьба процессуальных гарантий личной свободы во Франции \ Н.Н. Полянский. - М.-Л.: Издательство Академии наук СССР, 1946.

5. Уголовно-процессуальный кодекс Франции 1958 года: Предисловие кандидатов юрид. наук С.В. Боботова, В.И. Каминской. – М.: Издательство "Прогресс", 1967.

6. Лубенский И.А. Предварительное расследование по законодательству капиталистических государств \ И.А. Лубенский. – М.: Юридическая литература, 1977.